

קבר קה"ק

מון"ר הגאון הרב שקד ביהודה שליט"א

רב קהילת
"אור החיים הקדוש" אלעד
וראש כולל
"תפארת הקדש" ללימוד תורה
הנגלה והנסתר

להיות עמל בתורה

זכינו בחסדי שמיים להגיע לפרשת "בהר-

בחוקות", החותמת את חומש ויקרא. פרשה זו

מהווה עבורנו הכנה דרבה לקראת חג השבועות, זמן

מתן תורתנו, כפי שנאמר בפתח הפרשה: "אם בְּחֻקְתִּי תִלְכוּ

וְאֶת מִצְוֹתֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם" (ויקרא כו, ג). הנה, רש"י

הקדוש על אתר מדקדק בלשון הכתוב ותוהה: "יכול זה קיום

המצוות? כשהוא אומר 'ואת מצוותי תשמרו', הרי קיום המצוות

אמור! הא מה אני מקיים 'אם בחוקותי תלכו'? שתהיו עמלים

בתורה". מכאן למדנו יסוד אדיר - אין די בעצם הלימוד או בקיום

המצוות כפשוטן; עיקר העיקרים והתנאי לכל הברכות המנויות

בפרשה הוא העמל, היגיעה וההתאמצות בהבנת דברי אלוקים

חיים. ישנו הבדל בין לימוד "מלמעלה" ללימוד בעומק. העמל

הוא המפתח היחיד לטעום את מתיקות התורה. כאשר אדם

לומד "מלמעלה" - דהיינו, סוקר את הדברים מלמעלה ובפרפרוף

ללא יגיעה אמיתית - הוא נותר עם "חורים" רבים בהבנתו.

לימוד כזה אינו מתיישב על הלב, אינו מוליד שמחה פנימית,

ולעיתים אף גורם לתסכול וחלישות הדעת, שהרי בבואו לעמוד

במבחן המציאות או להשיב לשואל, הוא מגלה שאינו מונח

בסוגיה כלל. מרן ה"חזון איש" זצ"ל (בקובץ איגרות) מבאר שאין

אפשרות להרגיש את נועם זיוה ואוֹרָה של התורה אלא על

ידי עמל רצוף ויגיעה עצומה, עד להבנת כל תיבה ותיבה - בין

במקרא, בין במשנה ובגמרא, ובין בדברי הראשונים והאחרונים.

ה"עמל", כשמו כן הוא, דורש התאמצות כבירה.

היה לומד ומזיע

נתבונן בהלכה הפסוקה (שור"ע אור"ח סימן שכח, מב) האוסרת

להתעמל בשבת כדי להזיע, משום שהדבר נחשב לרפואה

שאסרו חכמים בשבת. מכאן אנו למדים שהגדרת "התעמלות"

היא מאמץ גופני המביא לידי זיעה. והנה, עדות מופלאה מעיד

רבנו חיים ויטאל על רבו, רבינו האר"י זצוקללה"ה (שער המצוות,

פרשת ואתחנן): "שהיה עמל בתורה ומתייגע בה, עד שהיה

נלאה ומזיע זיעה גדולה". רבנו האר"י לא הסתפק בציטוט דברי

הראשונים, אלא היה מחדש בכל סוגיה שבעה פנים - שישה

בדרך הפשט ואחד בדרך הסוד - ומתוך עוצמת המחשבה

והעמל היה גופו נלאה ומזיע ממש. זה נקרא עמלה של תורה,

"להתעמל" בתורה.

כאשר שאל המהר"ח, את רבינו האר"י על פשר המאמץ

הכביר שהוא משקיע בלימודו, השיב לו רבינו בזה הלשון: "דע

לך, שזהו עיקר שבירת הקליפה מעל גבי הפרי". הקושיות

והספקות המתעוררים במהלך הלימוד אינם אלא 'קליפות'

המכסות על האמת. רק על ידי עמל ויגיעה, עד כדי זיעה ממש,

זוכה האדם לשבר את אותן קליפות, להוציא את הסיגים מן

הנפש ולחדור אל תוך תוכו של הפרי - אל ההבנה האמיתית

והזכה. זוהי הרפואה הרוחנית הגדולה ביותר לנשמה. רבי יהודה

פתיה זצ"ל כתב פירוש על ה'עץ חיים' ושם מובא יסוד דומה

בנוגע ללימוד כתבי האר"י. הוא כותב שעל הלומד להעמיק

ולהתייגע בדברי הרב עצמם קודם שיפנה למפרשים, שכן

בעמל העצמי הזה תלוי תיקון נשמתו.

להתענג על לימוד התורה

דנו הפוסקים בשאלה האם מותר ללמוד

בעיון עמוק בשבת קודש, שהרי השבת ניתנה

לעונג, ויש החוששים שמא היגיעה המאומצת

תפגום במנוחת השבת. אולם להלכה נפסק (כמובא במשנה

ברורה ובשאר הפוסקים), שאין עמל התורה בכלל ה"התעמלות"

האסורה. אדרבה, עבור בן תורה, אין עונג גדול יותר מאשר

פלפול בסוגיה והבנת דברי התורה לאשורם. העמל השכלי אינו

מעיף את הנפש, אלא מחייה ומרוממת אותה.

בעל ה'אגלי טל', משיב בהקדמתו לספרו תשובה ניצחת לאלו

הסוברים בטעות שלימוד מתוך הנאה פוגם בערך ה"לשמה".

הוא כותב כי אדרבה - עיקר מצוות לימוד תורה הוא אמנם

משום ציווי הבורא, אך הדרך להגיע למדרגת "ואתם הדבקים

בה' אלוהיכם" (דברים ד, ז) עוברת דרך ההנאה והשמחה בלימוד.

הוא מביא לכך ראיה מדברי הגמ' (סנהדרין נח: ע"ש ובפרש"י

ז"ל), אם אין הלומד חש עונג ושמחה בדברי התורה, חסרה לו

הדבקות הפנימית בה. העמל הוא שמוליד את ההבנה, וההבנה

היא שמולידה את ההנאה, המביאה בסופו של דבר לדבקות

עילאית בנותן התורה.

יסיר מאתנו את כל המונעים

מעבר לחובת העמל, התורה מרעיפה עלינו בפרשתנו שפע

של הבטחות גשמיות: "וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי הָאֶרֶץ

יְבוּלָהּ... וְהָשִׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר" (ויקרא כו, ד-ה). לכאורה,

דברים אלו מעוררים תמיהה רבת; הרי דעת חז"ל ברורה היא

במסכת קידושין (לט, ב): "שכר מצווה בהאי עלמא ליכא" (שכר

מצוות בעולם הזה - אין). העולם הזה הוא עולם העשייה, ורק

העולם הבא הוא עולם התשלום, כפי שנאמר: "היום לעשותם

- ולמחר לקבל שכרם" (עירובין כב, א). אם כן, כיצד מבטיחה

התורה שכר גשמי בעולם הזה תמורת קיום המצוות? בביאור

קושי זה, כותב הרמב"ם (הלכות תשובה, פרק ט, הלכה א) יסוד

נפלא: כל אותן הבטחות גשמיות אינן מהוות את 'השכר' הסופי

על המצוות. אלא, התורה מבטיחה לנו שאם נלך בדרך הישר,

יסיר הקדוש ברוך הוא מאיתנו את כל המניעים המונעים אותנו

מלעסוק בתורה - כגון רעב, חולי ומלחמות. הקב"ה ייתן לנו

את האמצעים הדרושים, מתוך נחת ושלווה ושובע, כדי שנוכל

להתפנות ללימוד התורה וקיום המצוות כראוי ובשלמות. מאידך,

התוכחות והקללות הכתובות בפרשה, אינן בהכרח

ה'עונש' הסופי, אלא תוצאה ישירה של עזיבת

הדרך וע"י כך האדם לא יהיה פנוי לעסוק בתורה

ובמצוות, ומימלא לא יהיה לו במה לזכות בעוה"ב.

לימוד לשמה ולא לשמה

מלבד שיטת הרמב"ם, מצינו בפירושי רבותינו

מהלך נוסף המיישב את הבטחות התורה

הגשמיות עם הכלל שאין שכר מצוות בעולם

הזה. יש להבחין בין 'גוף המצווה' לבין 'פירותיה'.

כפי שאנו שונים מדי בוקר במשנה (פאה א, א):

"אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה

פרשת בהר בחוקותי

ה'ת	צאת שבת	הדלקת נרות
אלעד	18:58	19:57
ירושלים	18:49	20:01
חיפה	18:57	19:59
אשדוד	19:04	19:58

לו היה מדובר באדם פשוט הנאבק ביצרו, ניתן היה להבין את הצורך לתכנן עיסוקים שונים כדי להשקיע את דאגות הפרנסה או השתקת היצר. אך דוד המלך, המעיד על עצמו "לבי חלל בקרבי" (תהילים קט, כב) - שהרג את יצרו הרע - כיצד שייך לומר עליו שתכנן מדי יום לפנות למקומות "אשר לא לה' המה"? יש מן המפרשים שביקשו ליישב זאת על פי דרכי המוסר: הדרך להכניע את היצר הרע היא בערמוניות. היצר הרע מנסה למנוע מהאדם לקום לעבודת הבורא בטענות של עייפות וחולשה, ולכן האדם 'מרמה' אותו ומציג פנים כאילו הוא יוצא לעסקי חולין או לפעילות גופנית, וברגע האחרון משנה את מסלולו אל בית המדרש.

אולם, אף שתירוצו זה נאה לאנשים כערכנו המתמודדים עם ניסיונות היום-יום, הוא אינו הולם את מעלתו הנשגבת של דוד המלך, שכל רצונותיו היו בטלים ומבוטלים לרצון קונו. אם כן, עלינו להעמיק ולהבין מהו הסוד הטמון בהנהגתו של דוד ומהי אותה 'הליכה' פנימית ששינתה את מסלולו בכל יום מחדש.

דוד כבש את יצר הנקמה

ישנם כמה תירוצים על כך, אכתוב בע"ה שני תירוצים ייחודיים:

התירוצ הראשון:

כדי ליישב את תמיהת המדרש, נפתח בביאור נפלא המובא בשמו של הר"ק רבי יואל מסאטמר זצ"ל. יסוד הדברים נעוץ בשתי סוגיות מקבילות בש"ס:

במסכת ברכות (ז, א) מסופר על רבי יהושע בן לוי, שהיה שכן לצדוקי אחד שהיה מצער אותו בקנטרנות וקושיות הבל. ביקש רבי יהושע להמתין לרגע שבו הקדוש ברוך הוא "זועם בכל יום" (רגע של מידת הדין המתוחה), כדי לקללו ולהיפטר ממנו. אולם, ברגע המכריע נרדם רבי יהושע, ומשניעור הסיק: "שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי" - אין זו דרך ישרה להיפרע כך מאויבים.

בדומה לכך, מצינו במסכת גיטין (ז, א) שמר עוקבא, ראש הגולה, שאל את רבי אלעזר כיצד לנהוג באנשים המצערין אותו, בעוד שבידו הכוח למוסרם למלכות ולהענישם. השיב לו רבי אלעזר: "דום להשם והתחולל לו... השכם והערב עליהם לבית המדרש, והן כלין מאליהן". דהיינו, אל לך להשתמש בכוחך הגשמי כדי להיפרע מהם, מוטב שתתעלה בתורה, והקדוש ברוך הוא כבר יטפל במקטרגיך.

מכאן נשפך אור על דברי דוד המלך במדרש. דוד המלך, כידוע, סבל רבות ממקנטרים וליצנים שהיו משיחים בו בשבתם בשער ושותים שכר. כמי שהיה מלך בישראל, היה בידו הכוח 'לטפל' בהם באופן מיידי ונקודתי.

זהו עומק כוונת המדרש: בכל יום ויום, כשהיה דוד המלך שומע את חרפתו, היה 'מחשב' בדעתו: "היום אלך למקום פלוני, לאותה דירה פלונית שבה יושבים שונאי, ואעמידם על טעותם". אך מיד היה מתגבר על רצונו זה, כובש את יצר הנקמה, ורגליו היו מביאות אותו מאליהן לבית המדרש. הוא בחר בדרכו של רבי אלעזר - להשכים ולהעריב בתורה ולהניח לבורא עולם לנהל את מאבקו.

עדות לצדקתו של דוד מצינו רק לאחר פטירתו, כאשר ביקש שלמה המלך להכניס את הארון לבית קודשי הקודשים והשערים נפתחו רק בזכות "חסדי דוד עבדך". באותה שעה נאמר: "נעשו פני שונאי דוד כשולי קדירה" (שבת ל) - רק אז התברר לעין כל כי דוד המלך צדק בשתיקתו ובעמלו בתורה, ושינצחונו האמיתי הושג בבית המדרש ולא ברחוב עם הליצנים.

והקרן קיימת לו לעולם הבא". מבארים המפרשים, כי על עצם קיום הדין - השכר שמור לעולם הבא. אך על ההידור שבמצווה, אותה תוספת שהאדם מוסיף מעבר לשורת הדין, וכן על ההכנה למצווה - שכרם יכול להינתן כבר בעולם הזה. כך גם בעמלה של תורה: הלימוד כשלעצמו הוא גוף המצווה, אך המאמץ החורג מגדר הטבע, מיעוט השינה וההסתפקות במועט למען התורה, נחשבים כתוספת יקרה שפירותיה נאכלים בעולם הזה.

יסוד זה שופך אור חדש על סוגיית הלימוד 'שלא לשמה'. לכאורה, מצינו בדברי חז"ל סתירה: במסכת פסחים (נ, ב) נאמר: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה", ואילו במסכת ברכות (יז, א) נאמר על הלומד שלא לשמה ש"נוח לו שלא נברא". בעלי התוספות מיישבים זאת בחילוק בין סוגי ה'שלא לשמה': מי שלומד על מנת לקנטר - עליו נאמר "נוח לו שלא נברא". זהו אדם הניגש אל הקודש לא כדי לצמוח, אלא כדי למצוא פגמים כביכול, להקשות קושיות של הבל ולהתלוצץ על דברי אלוהים חיים. הוא מחפש בדעתו המשובשת נקודות שנראות בעיניו כאי-צדק או כקושי מוסרי, ומסמך ב'טוש זוהר' כדי להרהר אחר מידותיו של הקדוש ברוך הוא. על אדם כזה קבעו חז"ל (ברכות יז, א): "נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאוויר העולם". ביאור הדברים הוא, שביטוי זה נאמר לטובתו של האדם עצמו: בבואו לעולם האמת, כשייחשף לעומק הנזק הרוחני שגרם לנשמתו, הוא עצמו יזעק כי מוטב היה לו אילו לא נולד כלל. אותם ליצנים ומקנטרים אינם יכולים להזיק לתורה עצמה. כפי שנאמר בספר משלי (ט, יב): "אם חֲכָמָה חֲכָמָה לֹךְ וְלִצָּן לִבְדָּף תִּשָּׂא". לאורך כל ההיסטוריה קמו רבים ורעים שניסו למוטט את חומות התורה ולגחך על ערכה, אך הם כולם חלפו מן העולם, ואילו התורה הקדושה ממשיכה ללבוש את בגדי תפארתה. לומדיה הולכים ומתרבים, הוגים בה לשמה, עמלים על כל קוץ וקוץ שבה ומקיימים את דבריה בחיות ובשמחה. המקנטר אינו אלא חופר בור לעצמו, בעוד אור התורה ממשיך להאיר את העולם ביתר ו ביתר עוז.

אבל ישנו סוג אחר שלומד 'שלא לשמה', הוא מי שלומד לשם כבוד או פרנסה, הרי זה לימוד מותר, שכן "מתוך שלא לשמה בא לשמה". לימוד כזה נחשב 'להכנה' (שלב המעבר) לקראת המדרגה העליונה של 'לשמה'. מאחר שלימוד זה מוגדר כהכנה, שכר המאמץ שבו ניתן להשתלם בעולם הזה. זהו הרמז בלשון הכתוב "אם חֲכָמָה תִּלְכּוּ" - הלימוד 'שלא לשמה' הוא בבחינת 'הליכה' לעבר יעד רחוק יותר. התורה מבטיחה למי שנמצא בדרכו אל ה'לשמה', שיזכה לברכות גשמייות כבר עתה, כדי שיוכל להמשיך במסעו עד שייגיע אל תכלית הדבקות והשמחה בתורה.

מדוע דוד צריך לעשות תשובות?

"אם חֲכָמָה תִּלְכּוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם."

במדרש רבה (ויקרא רבה, פרשה לה, א) מובא ביאור נפלא לפסוק "חישבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" (תהילים קיט, נט). המדרש מצייר בפנינו תמונה מדהימה מהנהגתו של דוד המלך: "אמר דוד: ריבונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר 'למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך', והיו רגליי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות".

הנה, הדברים מעוררים קושיה עצומה: כיצד ייתכן שדוד המלך, נעים זמירות ישראל, שכל מהותו הייתה דבקות בה' יתברך, מעיד על עצמו שבכל יום ויום תכנן ללכת למקומות אחרים ולעסוקים גשמיים, ורק בדרך מקרה כביכול מצא את עצמו בבית המדרש?

מסילות בלבבם

התירוץ השני:

יסוד נוסף בביאור הנהגת דוד המלך נוגע למצוות זיכוי הרבים. רבים חפצים לצאת אל 'העם שבשדות' ולקרב רחוקים לאביהם שבשמיים, ואין ספק כי זו מעלה נשגבה. אולם, יש לכך תנאי בל יעבור, האדם המבקש להשפיע חייב להיות מלא וגדוש בתורה בעצמו. אדם שאינו 'עמל בתורה' ומנסה להנהיג אחרים, עלול להימצא ניזוק ומשפיע לרעה במקום להועיל. זהו הרמז בפסוק: "אִם בְּחֻקֵּי תִלְכּוּ" – רק לאחר שתהיו עמלים בתורה ותתמלאו בתוכן ורוחני, תוכלו לצאת לדרך ה'הליכה' ולהשפיע על הסביבה.

דוד המלך מלמדנו חידוש עצום: הישיבה בבית המדרש אינה מועילה ללומד בלבד, אלא פועלת פעולה סגולית על כלל ישראל. נאמר בתהילים (פד, ו) "אֲשִׁירי אָדָם עוֹז לוֹ כִּי, מְסֻלּוֹת בְּלָבָבָם." דקדקו המפרשים בשינוי הלשון: פתיחת הפסוק בלשון 'יחיד' ('אדם עוז לו') וסימונו בלשון רבים ('מסילות בלבבם')

הביאור הוא, שכאשר אדם יחיד זוכה ל"עוז" (שהיא התורה, כמאמר חז"ל 'ה' עוז לעמו יתן' – אין עוז אלא תורה), הוא בונה מכוח לימודיו מסילות בלבבם של רבים מישראל. גם מבלי שייצא לרחובות של עיר, הבל פיו ועמלו בתורה מעוררים הרהורי תשובה וכיסופים בלב אחיו המרוחקים.

על פי זה, מיושבת הנהגת דוד המלך במדרש: בכל יום ויום היה דוד שוקל בדעתו ללכת ל"מקום פלוני ולדירה פלונית" כדי לעסוק בזיכוי הרבים באופן ישיר וגלוי. אך מיד היה מתיישב בדעתו ומבין כי הדרך הטובה והיעילה ביותר לפעול לטובת עם ישראל היא על ידי התעצמות פנימית בבית המדרש.

כפי שהורה מרן ה'חזון איש' זצ"ל: מוטב לאדם להטמין עצמו בין כותלי בית המדרש ולהפוך ל'גדול בישראל', שכן מאורו של אדם גדול נהנים כלל ישראל לאורך דורות, הרבה מעבר למה שיכול היה לפעול אילו היה עוסק בקירוב נקודתי בלבד. דוד המלך, ובבחירת לשוב אל "עדותיך", בחר את הדרך של התעצמות פנימית, עד שמהבאר ההיא ישתו כל העדרים, מ"מ ודאי שישנם כאלה שצריכים יותר להתעסק בזיכוי הרבים ע"י שיכתתו רגליהם מעיר לעיר ומכפר לכפר, אולם הדבר צריך להיות ע"י הכונה ודעת תורה, כיצד, כמה ואיך ואכמ"ל.

מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון

"נִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ וּשְׁכֻנָּתָם וְאֵין מִחְרִיד וְהַשְׁבַּתִּי חֵיהָ רְעָה מִן הָאֶרֶץ וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאֶרְצָם".

בהמשך הברכות בפרשתנו, מבטיחה התורה: "וְהַשְׁבַּתִּי חֵיהָ רְעָה מִן הָאֶרֶץ" (ויקרא כו, ו). בביאור הבטחה זו מצינו מחלוקת יסודית ב"תורת כהנים" (ספרא) בין רבי יהודה לרבי שמעון, מחלוקת השופכת אור על האופן בו יראה העולם במציאות שלמה וטובה.

• שיטת רבי יהודה: "מעבירן מן העולם". לשיטתו, הברכה היא שלא יהיו עוד חיות טורפות ומזיקות כלל – לא אריות, לא זאבים ולא נחשים. המציאות הפיזית של החיה המזיקה תיעלם מן הארץ.

• שיטת רבי שמעון: "משביתן שלא יזיקו". לשיטתו, החיות תישארנה בטבען ובמציאותן, אלא שהקדוש ברוך הוא יסיר מהן את טבען הרע. הארי ירפץ עם הכבש והנמר עם הגדי, והם לא יזיקו ולא ישחיתו.

רבי שמעון אף מוסיף נימוק לטעמו: אימתי כבודו של הבורא מתעלה ומתגדל ('מתקלס') יותר? האם כאשר הוא מבטל את

הבריאה, או כאשר הבריאה קיימת אך כפופה לרצון ה' ואינה מזיקה? ודאי שהשבחת ה'רע' שבתוך החיה, היא השבח הגדול יותר לבורא עולם.

יסוד המחלוקת ביניהם

מחלוקת זו אינה מקרית, אלא היא שזורה כחוט השני בשיטותיהם של התנאים הללו לאורך כל הש"ס. יסוד המחלוקת היא: האם אנו דנים על פי התוצאה במציאות, או על פי המהות והכוונה הפנימית?

דוגמה בולטת לכך היא הסוגיה של "דבר שאינו מתכוון" בגמ' (שבת כט:): מובא: אדם הגורר מיטה או כיסא על גבי קרקע, ובאופן טבעי נוצר חריץ באדמה. האם עבר על מלאכת 'חורש'?

• רבי יהודה אוסר: לשיטתו, מה שקובע הוא התוצאה, סוף סוף נעשה חריץ באדמה, ולכן הפעולה אסורה. זהו הקו של רבי יהודה גם בפרשתנו: אם יש חיה רעה במציאות, הרי שיש כאן רע.

• רבי שמעון מתיר: לשיטתו, מאחר שהאדם לא התכוון לעשיית החריץ, הפעולה מותרת (כל עוד אין זה 'פסיק רישיה'). רבי שמעון מסתכל על הפנימיות והכוונה. כך גם בפרשתנו: אם החיה אינה 'מתכוונת' להזיק ואין בה רוע פנימי, היא אינה נחשבת עוד ל'חיה רעה', גם אם היא קיימת פיזית.

נמצאנו למדים, שלפי רבי שמעון, תכלית הברכה היא התיקון הפנימי של הבריאה – לא ביטול החומר, אלא זיכוכו והפיכתו לקדושה, עד שהרע יתבטל מאליו.

לפטור את כל העולם מן הדין

כדי להעמיק בשיטת רבי שמעון בר יוחאי, המבטית תמיד אל הפנימיות והכוונה, עלינו להיזכר לדבריו המופלאים של הרמב"ם (הלכות גירושין, פרק ב, הלכה כ). הרמב"ם דן במקרה בו אדם מחויב על פי הדין לגרש את אשתו והוא מסרב. ההלכה קובעת כי "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני".

כאן מתעוררת קושיה עצומה: והרי גט חייב להינתן מרצונו החופשי של הבעל, ואם הגט ניתן מכוח מכות וכפייה, כיצד הוא כשר? מבאר הרמב"ם יסוד אדיר בנפש היהודי: באמת ובתמים, כל יהודי חפץ להיות חלק מעם ה' ולקיים את מצוותיו. אלא שלעיתים יצרו הוא שתוקפו ומשיאו לסרב. כאשר בית הדין מפעיל כוח, אין הם יוצרים רצון חדש, אלא הם משברים את המחיצה של היצר הרע המונעת מהרצון האמיתי להתגלות. לכן, ברגע שהאדם אומר "רוצה אני", אין זו אמירה מרצון כפוי, אלא חזרה לעצמיותו האמיתית. ופשיטא דכל זאת רק כאשר אכן ההלכה מחייבת אותו ליתן גט, וכן אין ניצול מצד האשה בדרישות שאינן מגיעות לה, דאי לאו הכי ודאי שהבעל רשאי לסרב על מנת שלא יגזלו אותו, ואם כפו עליו ליתן גט, הרי גט זה חשש פסול ואכמ"ל.

בגמ' (סוכה מה:): מובא שרבי שמעון בר יוחאי אמר: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין". על פי דברי הרמב"ם, ניתן להבין את עומק כוונתו: רבי שמעון, בשיטתו העקבית שהולכת אחר ה'כוונה', רואה בכל יהודי את הנקודה הפנימית הטהורה.

לשיטתו, גם כאשר אדם עובר עבירה חלילה, אין זה רצונו המהותי. הרצון האמיתי שלו הוא לעשות נחת רוח ליצרו, אלא שהחטא הוא בבחינת "דבר שאינו מתכוון" – האדם נסחף אחרי יצרו וצרכיו הגופניים (כמו מי שגורר ספסל לצרכו), והחטא הוא תוצאה לא רצויה שקרתה בדרך. רבי שמעון מביט אל תוך

יסוד זה משליך אור על מנהג עתיק ומיוחד בקהילות הבוכרים, המביאים 'מטה' מיוחד למעמד ברית המילה. המטה, דומה בצורתו לאות ו', מסמל את אותו ערבון שנטל יעקב אבינו.

נוכחותו של המטה במעמד הברית, בו כידוע נוכח 'מלאך הברית' - אליהו הנביא, נועדה לעורר רחמי שמיים ולהזכיר למבשר הגאולה את מחויבותו: "ראה, האות ו' עדיין בידינו כערבון; אנא, בוא ובשר לנו את הגאולה השלמה כדי שנוכל להשיב לך את שמך השלם". כך הופכת ברית המילה לא רק למעמד של כניסה בבריתו של אברהם אבינו, אלא גם לתפילה וקריאה מעומק הלב לביאת הגואל במהרה בימינו.

ענוותנותו של אליהו הנביא

על דברי רש"י בעניין הערבון שנטל יעקב אבינו מאליהו הנביא, הקשה הרה"ק רבי יואל מסאטמר זצ"ל (בספרו "דברי יואל") קושיה עצומה: הייתכן שאליהו הנביא זקוק למשכון כדי לבוא ולבשר את הגאולה? והרי אליהו הוא המצפה יותר מכל אדם לישועתו של ישראל, הוא הממליץ טוב עליהם תמיד ואף סובל ייסורים בכל מוצאי שבת כדי להגן על פושעי ישראל. אם כן, כיצד יעלה על הדעת שכאשר יגיע קץ הישועה, הוא יסרב ללכת לבשרם עד שיצטרכו ליטול ממנו ערבון?

מבאר הרבי מסאטמר יסוד נפלא המבוסס על דברי הרמב"ן: מצינו דמיון בין אליהו הנביא למשה רבנו. כאשר הקדוש ברוך הוא ביקש לשלוח את משה לגאול את ישראל ממצרים, סירב משה ואמר: "שִׁלַּח נָא בְיָדִי תִשְׁלַח" (שמות ד, ג). האם חלילה לא חפץ משה בהצלת ישראל? אלא שמתוך ענוותנותו ושפלות רוחו, לא מצא את עצמו ראוי למשימה כה גדולה וחשובה, וחשב שיש הגונים ממנו לשליחות זו.

כך גם לעתיד לבוא: הגאולה האמיתית חייבת לצמוח מתוך קדושה וטהרה עליונה, שכן כל ניסיון להביא גאולה בדרכים אחרות לא יצלח ואף עלול להמיט צרות נוספות. כאשר תגיע פקודת הגאולה ואליהו הנביא יראה לצידו את האבות הקדושים ואת משה רבנו, תתעורר בו ענווה כבירה. הוא עלול לומר: "כיצד אפנה אני לבשר את הגאולה כאשר אברהם אבינו ומשה רבנו נוכחים כאן? מוטב שהם ילכו". ענווה זו, על אף מעלתה, עלולה לעכב את רגע הישועה המיוחל.

כיוון שאליהו הנביא הוא המיועד על פי התוכנית האלוהית להיות מבשר הגאולה, צפה יעקב אבינו ברוח קודשו את אותו רגע של ענווה. לכן נטל ממנו את האות ו' כערבון, וכביכול אמר לו: "יודע אני שצניעותך תגרום לך לרצות שמשה ילך במקומך, אך דע שחובת הבשורה עליך היא. הנח לענוותנותך באותה שעה, ואל תאמר 'שלח נא ביד תשלח'. רוץ ובשר לישראל כי הגיע קץ גאולתם, כדי שתזכה לקבל בחזרה את שמך השלם". בזכות עמלה של תורה ובזכות ציפייתם של ישראל, נזכה כולנו לשמוע במהרה ממש את קולו של המבשר, בביאת גואל צדק ובגאולה השלמה והאמיתית, אמן ואמן.

הרצון הפנימי, אל המקום שבו כל יהודי רוצה לעשות רצון יוצרו, ומכוח המבט הזה הוא מלמד זכות ויכול לפטור את כל העולם מן הדין.

אם נלך בדרך התורה לא נצטרך פליטה

"וְנִתְּתִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם".

בפסוקי הברכה נאמר: "וְנִתְּתִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם". רש"י מבאר ש"משכני" הוא בית המקדש, אך יש לתמוה על המשך הכתוב: מדוע צריך את ההמשך 'ולא תגעל נפשי אתכם' לאחר שהבטיח להשרות שכינתו בתוכנו? ה'אור החיים' הקדוש מבאר כי המילה "געל" משמעותה פליטה, כדוגמת "הגעלה" המפליטה את הבלוע בכלי. אם כן, הקדוש ברוך הוא מבטיח כאן הבטחה עמוקה: אני לא אפליט אתכם מארצכם לגלות.

כדי להבין מדוע הגלות נחשבת ל'פליטה', עלינו להיזכר לדברי האור החיים הקדוש בפרשת בהר (כה, כה). הוא מבאר שם את סוד הגלות: הסיבה שעם ישראל נפוץ לארבע כנפות העולם היא כדי לברר את ניצוצות הקדושה השבויים בין האומות. בכל מקום שבו יהודי מתיישב ועוסק בתורה ובמצוות מתוך ייסורי הגלות, הוא גואל את אותם ניצוצות ומשיבם למקורם.

על פי יסוד זה, עולה קושיה: אם לא היו ישראל חוטאים ולא היו גולים מארצם, כיצד היו מתבררים אותם ניצוצות קדושה הפזורים בעולם? האם הגלות היא הכרח המציאות כדי לתקן את העולם?

משיב על כך האור החיים הקדוש בחידוש נפלא: לו היו ישראל שומרים את התורה בטהרה ללא חטא, לא היו צריכים לנדוד בין הארצות. כוחה של התורה בארץ ישראל היה פועל כ'אבן שואבת' רוחנית - הניצוצות מכל קצוות תבל היו נשאבים ומתקבצים אל ארץ הקודש מכוח עמלו של עם ישראל במקומו.

זו היא עומק הברכה בפרשתנו: התורה מבטיחה שאם נלך בחוקותיה, לא נזדקק ל'פליטה' ולפיזור בגולה לצורך בירור הניצוצות. "וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם" - אתם תישארו נטועים על אדמתכם, והעולם כולו יתקן ויתברר מכוח תורתכם כאן בארץ, מבלי שתצטרכו לטעום את טעם הגלות המר. נפלא מאוד!

משכון של יעקב אבינו מאליהו הנביא

בסיום פרשת התוכחה, מופיע פסוק של נחמה ותקווה: "וְיִזְכְּרְתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר" (ויקרא כו, מב). רש"י הקדוש עומד על שינוי בכתבת השם "יעקוב" בפסוק זה, המופיע בתוספת האות ו'. הוא מבאר שבחמישה מקומות בתורה נכתב שמו של יעקב אבינו מלא (עם ו'), וכנגדם בחמישה מקומות נכתב שמו של אליהו הנביא חסר (אליה, ללא ו').

מגלה לנו רש"י סוד נפלא: יעקב אבינו נטל מאליהו הנביא את האות ו' משמו כ'ערבון' (משכון). וכל כך למה? כדי להבטיח שאליהו הנביא יבוא ויבשר על גאולתם של ישראל. רק כאשר תתקיים השבועה ויבוא המבשר, כנאמר: "הֲנֵה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא" (מלאכי ג, כג), יחזיר לו יעקב אבינו את האות ו' ושמו יחזור להיות שלם כבתחילה.

זמני תפילות ושיעורים
קהילת "אור החיים הקדוש" אלעד

4:55	מנין בהנץ החמה
7:45	מנין שני שחרית
13:30	מנחה גדולה
16:30	מנחה קטנה
18:00	שיעור ר' עובדיה עזיז
19:00	שיעור מו"ר שליט"א
20:15	ערבית צאת שבת